

Райко Жинзифов
Кървава кошуля

I

В българска ми клета земля
има малко градче,
то е легнало в поляна,
име нему Прилеп.
Прилеп – то е име славно,
тамо е живеял
некога си крал ни Марко,
в него е царувал.
Е царувал, е воювал
с власи, каравласи,
българска е бранил земля,
роду си помагал.
Дор е бил жив крал ни Марко,
земля била мирна,
не глобеха нея турци,
не газеха нея.
Не рачил е мърсний турчин
къщи ни да газит,
он не можеше да любит
български девойки,
не е могъл да ги турчит,
в свой *харем* да държит,
да не могат да излезат
изпод тежок затвор,
да не видат свет ми божий,
ни па сълнце ясно...
И одавна то е било
у нас, в България,
в одавнешно, старо време,
старо, али славно.
Но защо я ви наумвам,
клетички девойки,
наше славно време, старо,
наша прежна доба?
Що помина, не ся върщат
назад, о девойки,
нема краля, нема бана,
гиздави, го нема!
Али враг да земит, моми,

ум, перо ми клето,
 че то искат да приказват
 с вас за тъги, мъки.
 И е било време, моми,
 и е било доба,
 бил е той век златен, харен,
 да би не е било!
 Що е било? – пита щете,
 гиздави девойки,
 мене, млада сиромаха,
 скитника без рода.
 Що е било? – пита щете,
 българки ви клетки! –
 Нел' е било како в наше
 време, наша доба?
 Не така ли како при нас
 плакали са майки?
 Не така ли како при нас
 турчин влегвал в къщи?
 Па ударал нож си острий
 в земля ил' на дъски,
 па извиквал с глас си страшен:
 „Бърго ти, *гяурко*,
 наточи ми вино ройно
 и лютица върла,
 напълни ми ти, *гяурко*,
 чаши стодрамници,
 я да пиям, да с' опиям,
 с тебе я да легнам,
 да прегърнам рамна става,
 очи да целувам
 не две нощи, не три нощи,
 твои чърни вежди...“

Клета ви съдбина, моми,
 клета ви година,
 що вас майка е родила
 в такво лошо време!
 О, да би е народила
 наместо вас камен,
 не ще ронех азка сълзи,
 како сега, врели!

Не ще пишеше перо ми
с кърваво мастило,
нямаше да ви опишам
наше тежко време!
Що е било? – питате пак,
българки, другарки, –
как е било в прежна доба,
в то ми златно време?
Що е било, как е било,
нек сега забравим,
или я вам ся обреквам,
милички ми сестри,
в другий път вам зарад него
я да ви разкажа.
Али сега, мили моми,
нека ви прикажа
приказки от наше време...
Слушайте, девойки!

Не е било то одавна
у нас, в България,
било е в година, моми,
петдесет и седма,
кат притурим ощ' хиляда
и осъм стотини.
Беше вечер, ясен вечер
у Прилепа града,
по безоблачно ми небо
месечина плава,
окол нея там безбройни,
ситни звезди саят,
а и ветер тихий, хладний
лист на дървья нишат.
Во църковната градина
весели са китки;
през църковний двор широки
гиздави девойки
вървят с стомни, с вода пълни,
исто тресопатки.
А момчета, българчета,
в дворът седят накуп,
с жедно сърце, с жедни очи

мигаят, погледват.
 Нихна младост, пуста младост
 своето си искат.
 Как що мрена риба барат
 место по-дълбоко,
 как що славей, малка птица,
 седало си виет
 сред разцветени ми ружи
 в поле ил' в градина,
 как що майка силно любит
 първата си рожба,
 так и младо любит млада,
 искат мома юнак,
 младо момче-хубавелче,
 гиздаво си либе.
 И я некога си, моми,
 жеден бех и страден
 по моминско лице, хубост
 и по чърни очи;
 съм ся крадел из дома си
 и съм бегал нощем,
 като елен млад, запален,
 плет я съм прескоквал.
 И ся криех во градина,
 зад макови китки
 ил' под ружи гъстолисти
 тулех ся как заяц.
 Па дочаквах свое либе
 тамо во градина,
 кога оно утром рано,
 во зора гълбока,
 зело лейка в бела ръка,
 цветя си поливат,
 а я одвай, одвай дишам,
 да не ме догледат...
 Ала защо си наумвам
 прежни си години?
 Нека, моми, ви докажа
 свойт тъжен приказ.

Во църковната градина,
во дворът широкий,
седнала е стара баба
пред църковни врати.
Никой нея не я питат
тамо защо седит,
кого барат, кого чекат,
откъде дошла е
и що она в църква искат:
дал'дете ще кръстит,
или сина си венчат
с млада хубавица?
Ил'е дошла за молитва
за болнава щерка?
Ил'задушбина ще правит
по грехове тежки?
Никой не си питат баба,
гиздави девойки,
що лице ѝ синьо-жълто
що ся е сгърбила?
Що останали са в снага
само кожа с кости?
Защо нейни стари очи
врели сълзи лият?
Защо охкат, защо стенкат,
пръстите с кършит?...
Никой не я питат, моми,
не ще и да знаит,
никой не си питат баба,
мислит, че е луда.
Нарамена стара баба
с от козина торба.
А що она в нея носит,
що има во нея?
Чакайте ви, моми, сестри,
потърпете малко,
се ще видим, ще узнаем,
баба ще ни кажит.
Седнах, моми, окол' баба
пред църковни врати,
па ся пулям и ся чудам
защ' е жаловита

и що барат в таква доба
 тъмна и вечерна,
 кога люди ся собират
 дома си сос челяд;
 кога люди си оставят
 дневни си печалби
 и сбираят окол' себе
 дребни, мили рожби,
 па и них они ся печалят
 да ся развеселят,
 да забравят дни си чърни,
 мъки, тъги, глоби...

Щ' она барат в таква доба,
 кога сегде тихо,
 глухо сегде, тъмно сегде,
 сичко ноц покрила,
 и планини, и долини,
 шуми и поляни,
 и широките градини,
 сичкий бел свет божий,
 кога сичко ся починват
 от печалби дневни,
 как зверове, так и птици
 питоми и диви.

Що накарало е баба
 дом да си оставит?
 Да ся скитат като луда,
 исто кукавица?

Нек я питам, нек узнаям
 зло какво я нашло.

Чума ли село избила,
 глад ли е морило?

Къща л'вода е отнесла,
 та имот потопи?

Или клетий, гладен турчин
 сърце й изгори?...

– Бабо! Слушаш? Опули ся,
 нек си поприкажем
 за твой, бабо, живот, помин,
 за младо ти време.
 Откъде си, кажи, бабо,

и от кое село?
Зло какво е тебе нашло,
зла каква година?
Що накарало е тебе
в градът ни да дойдеш?
Що си дошла ти самичка
без сина, без черка
или немаш ти роднина,
иста кукавица?
Само стап си взела, торба
и повече нищо.
И що носиш в тая торба,
що има во нея?
Дали суха от хлеб корка
и лейка за вода?...
Каква тъга, каква мъка
тебе е сгърбила?
Защо охкаш, защо стенкаш,
сълзи защо рониш?
Тежък ли грех си сторила,
та си дошла овде
да отмолиш грех си в църква,
бога ти да смилиш?
Или болна имаш дома,
дошла си по вода,
вода светена, църковна,
болен да напоиш?...
Не бой ми ся, мила бабо,
не съм зъл човек я.
Разкажи ми твойт помин,
ядове и глоби,
милвам я да слушам, бабо,
приказки от баби... –
Крена глава стара баба,
крена, ся опули,
а из очи сълзи капат,
ронат ся кат бисер.
Ето една врела сълза
падна долу в земля,
чърна земля нея изпи
и дочека втора.
Гълтат баба врели сълзи

и земля них гълтат;
 ено ред от жежки сълзи
 накитил е клепки,
 колку клепки – толку сълзи
 редом, редом стоят;
 гинит ред един от сълзи,
 вторий ся показват,
 гинит вторий, а ред другий
 хвана себе место...
 Лиет баба жежки сълзи,
 како дъжд да върнит.
 Натопила шарен ръкав,
 бришит ги со левий,
 натопила ръкав левий,
 бришит ги с поли,
 а на нейзин пояс висит
 селска дълга кърпа:
 тя натопена й беше,
 и тя мокра.

Гиздави девойки градски,
 веч вас стигна, чукна
 европейска поразия,
 френски луди *моди*.
 И ви, гиздави момчета,
 българчета градски,
 гълтате ви думи,
 и сто *папагали*,
 а не гледате как баба
 врели сълзи лиет.
 Денем, нощем плачит, стенкат,
 никако не спиет.
 Ако вам ви паднит тежко
 от те мои думи,
 не са, братя, те от злоба,
 а от братско сърце.
 Не сърдете ся на мене,
 мене сиромаха.
 Не сърдете ся на мене,
 скитника без рода.
 Не съм крив аз, ако слушам
 овде на чуждина,

че ви тамо в България,
в бащина ми мила,
полудели сте по френски
думи и по *моди*.
Наша клета баба-майка
не ще френски думи,
ще тя, братя, лек и билка
да изцери рани.
Но нек ви досвършвам, братя,
приказ си за баба.

Крена глава стара баба,
крена, ся опули,
а из очи сълзи капат,
ронят ся как бисе.
Искат баба да говорит,
ядната не можит,
бъркат нейзе честа хълцка,
сълзи й горещи.
– Ядна бабо, писана ти бабо,
гледам твоя тъга,
гледам, бабо, тежка ти е
на душа и сърце.
Доста, бабо, плака, стенка,
избриши си сълзи,
разкажи ми твойт помин,
ядове и глоби.
Негли я ще да помогнам
на твоята мъка,
негли ще ти кажам како
тъга да отбиеш.
Разкажи ми се, що знаеш,
се, що мина през глава ти
во живот ти целий.
Турчин изгорил ти сърце
или *чорбаджия*?
Или чума изморила
синове ти, дщерки?
Или огън изгорил е
къща ти и стока?
Лошо какво стигнало те
или клетва тежка?

Не бой ми ся, мила бабо,
не съм зъл човек я.
И кажи ми що ти носиш
в от козина торба?
Дали суха от хлеб кора
и лейка за вода?

Стара баба с дрехла ръка
крена бела кърпа
и избриши свой си образ,
очи, клепки, сълзи.
И издъхна глухо, тежко,
скърсти обе ръце,
па с глас слабый, жаловитий
начна да приказва.
Чуйте сега, о девойки,
българчета млади,
бабин приказ, нейни думи
и душевни тъги.

III

– Слушай, синко, слушай, милий,
бабини ти речи,
запомни ти харно, твърдо,
разкажи ги тейку.
Мож' богат да е твой тейко
ил' е *чорбаджия*,
та ще можит да помогнит
на стара ти баба.
Ако ли не, кат пораснеш,
ког' юнак ти станеш,
сърце ти кога затупа,
в жили кръв заврие,
негли, синко, ще отплатиш
на мой клетий кървник...
Много време и години
тежки, чърни, клетки,
пълни с мъки, пълни с глоби,
минаха през глава,
докат я таква си станах,
како що ме гледаш.

Многу видох, многу знаям
и теглих я многу,
откак себе помнам, синко,
и до ден денеска
не съм видела ден ясен,
весела година...
Али се да ти разкаже
баба не умеет,
та и сълзи, синко, сълзи
сърцето ми кинат,
те мене не дават, синко,
сичко да припомнам,
те язык ми мен завързват,
та и време нема... –
Стара баба тук разгърна
от козина торба,
та измъкна стара баба...
Слушайте, девойки!
Та измъкна из торба си –
страх ме е да кажам.
Нек ви кажам! – Тя измъкна
кървава кошуля¹, моми,
синовна кошуля!
Бе изшарена кошуля
от гърло до поли,
бе изшарена кошуля
сос кървави капки!
Капки кървави, о моми,
гъсти, та големи,
сърце ми от них застина,
очи, уста – неми!
Ядна, клета бабо-майко,
тежка ти съдбина!
Тежка ти година, бабо,
немаш вече сина!
Кървава кошуля, моми
гиздави, ся кълнам,
сам я видох с свои очи,
я сам я опипах!
Гледам я кошуля, гледам,
а баба ни плачет,
сълзи лиет, сълзи ронит,

охкат, стенкат, редит:

– Сине, ти един у мама,
 сине, чедо Божин!
 Мило, писано ти чедо,
 нема тебе, нема!
 Олово, железно, сине,
 теб живот ти скина,
 турчин махна, тучин удри,
 тебе разполови.
 Падна, сине, ти на трава
 в то широко поле,
 душа даде, душа нема,
 без да кажеш слово
 не за майка, не за либе;
 кръвта ти изтече
 как на рудо, сине, ягне,
 младо и безгрешно!
 Беше ошел ти на пазар
 во Прилепа града
 да продадеш осмак жито,
 жито и пченица...
 Чеках ден я, чеках два дни,
 три дни и три нощи,
 ти не идеш, се те нема
 и совсем не дойде...
 Затова л' я ти ся радвах,
 тебе я отгледах?
 Те отгледах и те вардох
 како първа рожба?!
 Затова л' я тебе готвих
 хубаво девойче?
 Ти го виде, го замилва,
 шеташе ти с него!...
 Боже вишний, боже милий,
 зло какво ме найде!
 Грех каков я сторих, боже,
 ил' бе тежка клетва?
 Що я клета не дочаках
 венци да целувам,

себ' отмена да донесам,
сину първа любя...
А сега я си останах
пуста кукавица,
денем, ношем я кукувам,
като луда ходам.
Ето така, момче младо,
бог да ми те чуват!
Имах сина, имах чедо,
а сега го немам.
Я го гледах, я го вардех
како свои очи
и сос него я забравах
тежки си години.
Ощ' от малечки години
учех сина, карах
он от турчина да бегат,
да не му отвършат.
Люто слово да не казват,
да не го разлютит.
Дека турчина ще стретит,
нему път да правит
и да мълчит, кога турчин
него псуват, хулит.
Секога да казват нему:
„Ага, бей, ефенди,
многу ти дни и години!“
И ак' нему турчин кажит:
„Гяур кьор оласън“⁴²,
него он да не докачват
с ядовита дума.
Ако л' в къщи дойдит турчин,
него да дочакват
с мед и с млеко, с сладки думи
и него да служит
со що искат, с какво искат
и с вино чървено.
Пържено ли пиле, яйца,
младо л' тлъсто ягне,
млеко л' кисело, ил' пресно,
баница ил' мазник,
или пресен хлеб домашен,

в подница изпечен,
 пресно л' сирене, ил' масло
 кравско или овчско,
 се, що сакат ага-турчин,
 сичко да му дават.
 Ето така карах, учех
 Божина си сина
 от години още малки,
 още от пелени.

Али зла и тежка била
 та година, младо!...
 Беха дошли турци клетки,
 върли арнаути,
 не двамина, не тримина,
 цели десетмина.
 Наредиха ми ся в къщи,
 седнаха си редом.
 Ядат, пият, песни пеят
 турски, арнаутски,
 наша вера хулят, псуват,
 кършат стол и чаши.
 Ножове удриха в земя,
 пушки на колена;
 гърло кинат, гласи креват:
 „Бърго, ти, *гяурин*,
 сестри л'имаш или тетки,
 донеси ги овде,
 те нас редом да ни служат,
 да стоят на нозе;
 чаши редом да подават,
 чаши с вино пълни.“
 Чух я, младо, тези думи,
 сину си я рехох:
 – Бегай, сине, зло те найде!
 Бегай, крий ся в слама,
 сине, търпи там под копа,
 дор ги уталожам... –
 Ойде син ми, он побегна,
 а па я ним казвам:

– Аги мили, аги златни,
жи' ви турска вера,
жи' ви вера, жи' ви бога,
жи' ви Мохамеда,
жи' ви турска книга, аги,
сина не губете!
Нема сестри, нема тетки,
никого он нема:
е едничек, е самичек,
сираче без татка... –
Още речта не дорекох,
викнаха тук турци:
– Не, *гяурко*, псешка шерко!
Сина ще заколим! –
Търгнаха тук ножове зли,
блесна им железно,
я от страх паднах ничком
и ся обезвестих...
Много л' лежах, малко л' лежах
без свест и без память...
али кога дойдох в себе
и погледнах в къща,
видох, синко, що сум сама,
нема турци клетки.
Одвай станах, ойдох в плевня,
Божина си найдох...
Мина ся ден, вторий, третий,
мина ся неделя;
нищо нема, се е мирно
в село, п' околия.
Минало е злото, казвах,
помолих ся богу.
Боже милий, казвах, боже,
пречиста ти майко!
Не дай, боже, не дай, майко,
син ми да погинит.
Кой ще, боже, мене стара
в хладен гроб отпусне?
Кой ще, боже, при смъртта ми
очи да заклопат?
Ти, пречиста божа майко,
смили ся над мене,

не дай злото да ме наидит,
 сина доварди ми.
 Мина злото, я си казвах,
 син ми жив остана,
 го прегърнах, го целувах
 во чело, во очи.
 Па го карах и го учех
 себе си да чуват,
 да не казват люта дума
 турчину си нигде...
 Вървеха си дни, недели,
 нигде нема нищо,
 сегде тихо, сегде мирно,
 радост и веселба!
 Радваше ся клето сърце,
 кога гледах сина,
 че излегол, че отиде
 да пречекат Грозда
 у широките поляни,
 пред сълнчевен изгрев.
 Грозда, хубава девойка,
 Грозда чърноока,
 Грозда тънка и висока,
 Грозда чърнокоса,
 белолика хубавица,
 румена калинка.
 Идид Грозда, прусат Грозда
 низ гъстите триви,
 носид Грозда на глава си
 баница ил' мазник
 на овчари, кои пасат
 калешо й стадо.
 Недалеко там в поляна
 срещаше я Божин;
 пулеха ся оба в очи,
 оба червенеха.
 „Помози бог, лепа Гроздо,
 добро утро, Гроздо!“
 А та нему: „Жив да ми си!
 Дал ти господ добро!“
 „Дека ходиш, лепа Гроздо?“
 „Гледаш, ручек носам,

кога ще е наша сватба?“
„Скоро, Гроздо, скоро, лепа,
скоро край Митровден.“
А та нему: „Слушай, Божин,
ако не ма земеш
сама ще ти дойда, Божин,
бегалка ще станам,
татка, майка ще оставам,
люба да ти бидам.“
Пулеха ся оба в очи,
оба червенеха,
па търгнуваха си оба –
Божин преко поле,
Грозда преко гъсти ниви,
секой в своя къща.
А майчино клето сърце
радва ли се, радва,
че голям юнак е станал
син й за женене...
Не на многу време радост
е била за мене,
стига веч година чърна,
злото веч ме найде.
Беше дошло клето време
данок да ся дават.
Натовари кола с жито,
спрегна си волове,
па си тръгна в град на пазар
жито да продава.
Ако да бех знала, чедо,
че зло ще го найдет,
него немаше да пушам
в той ден клетий черний.
Да бех знала... да бех знала,
можех ли да знаям?...
Още път си не извърви
он до половина,
беха му пресекли пътят
турци-арнаути.
Обколиха него, чедо,
турци кръвопийци,
а он падна на колена,

милно им ся молит
 да не земат млада глава,
 че един у майка.
 Ал' не слушаят му молби
 турци кръвопийци,
 пушка пламна, пушка пукна
 в турски ръце клетки,
 зърно оловно продупна
 белите му гръди.
 Друг измъкна ятаганът,
 глава разполови,
 тил и теме, и чело му
 на две половини.
 Па му пливна кръв чървена
 низ зелена трава,
 спростре ся на чърна земя
 снага му бездушна.
 Летна му душа из снага,
 низ уста му неми,
 летна, без да кажит слово
 (немаше и кому)
 ни за себе, ни за майка,
 ни за първо либе...
 Мина ся ден и ноц мина,
 нищо я не знаях,
 на други ден утром рано
 сина донесоха.
 Донесоха мъртва снага,
 а душа му нема!
 Окървавени му дрехи
 и кошуля чърна...
 Видох снага, видох глава
 на две половини
 и продупнати му видох
 мъртви, млади гръди.
 Видох, паднах я на него,
 замрех я над него;
 го прегърнах и примрела
 лежах я на него
 полужива, полумъртва
 цел ден и ноц цела...
 Клетни сълзи, врели сълзи

совсем не помагат,
не помогнаха му сълзи,
не възкръснаха го.
Станах, младо, като луда,
измих мъртва снага,
измих снага, измих рани,
сина си промених
и завързах на глава му
двете половини,
них обвих я с бела кърпа,
бела, копринена.
Облекох го в бела риза,
нови, чисти дрехи,
па го спрострех посред къщи,
седнах да го тъжам;
тъжам, плачам, косми корнам,
пърстите си кършам;
биям себе и по глава,
и по слаби гърди.
Държех него у дома си
три дни и три нощи,
дор у него мъртва снага
хвана да смърдеит.
Много време стенках, плаках,
пролих жежки сълзи,
не щех я да пуцам
в гробът тъмен, студен.
Али нему я не можех
душа да му дадам,
станах, каних два-три попа,
сбраха ся роднини,
дойдоха и познайници,
връстници момчета,
кренаха го на носила,
носат го на рамо;
и на гробищата тамо
поп молитва пея,
па го от носила зеха,
пущиха го в гробът...
Ето така, момче младо,
бог да ми те чуват,
имах чедо, имах сина,

а сега го немам.
Само ми остана, младо,
кървава кошуля,
над коя я тъжам, плачам,
вреди сълзи лиям.
Вардам синовна кошуля,
кървава кошуля,
и сос нея я ще легнам
в гроб студен и тъмен...

IV

Ядна, клета бабо-майко,
тежка ти съдбина!
Тежка ти година, бабо,
немаш вече сина!
Твои думи, ядна бабо,
твърдо я запомних,
помнам тия жежки сълзи,
ядри като бисер.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Милена Златкова

Публикация:

Райко Жинзифов, „За обща майка, За България“ (стихотворения, статии, писма),
Български писател, С. 1989 г.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7370>]